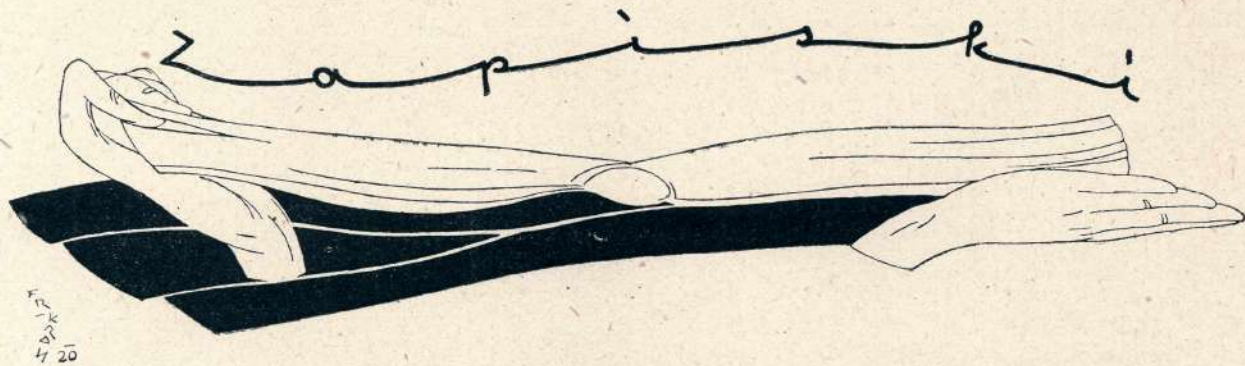

SLOVSTVO.

Pavel Golia: **Pesmi o zlatolaskah**. V Ljubljani, 1921. Založila »Slovenska Matica«. Izredno izdanje.

Težko je izreči enotno sodbo o tej knjigi. Je nekaj lepote v njej, toda kaj, ko je toliko hibi, plitkosti in kar je glavno: izraz umetniške stvariteljske volje se še daleč ne približuje kristalnosti Župančičeve besede.

Pavel Golia je deloma še epigon Župančičev, v splošnem pa je ud artistične struje v Slovencih. V ljubavnih pesmih te zbirke se ni dvignil nad povprečnost, oziroma se ni zavihtel v globino, podaja nam prečuvstvovane stvari, ne da bi jim užgal vsaj osebni znak novega izraza ali pa je ostal brez lirične opojnosti. V reševanju magdalenskega problema ga je omrežilo estetstvo (Krist in zlatolaska!), ni še krčevito preživel v duši asketskega obličja Donatellove spokornice.

Dikcija in kretnja spominja na Župančiča, n. pr. na str. 6, 7, 8. Nenavadno veliko je v knjigi prozaičnosti, banalnosti ter do kosti oguljenih tradicionalizmov. Pod poetičnim tradicionalnim naslovom »V požarih plameteče ljubezni — — čitaš prozaičnost: (še širše začenja kroge, ...) za višje naloge! (9). »Beživa!...« je pogreta, plitka stvar (13). Silno mahe-drav je verz: Pretepa (usoda) ali boža tjevendan (14). Na str. 16—17 te treščita po glavi dve banalnosti: Zelo si bila žalostna, Jaz tudi. Ter: Moj bog, kako življenje je navadno! Mimogrede pa naj povem k tej pesmi: Ta, za pesnika očitno zagonečni, tragični seksualni problem je sijajno rešil Hugo Salus v pesmi »Don Roué«. Kogar zanima, naj jo prečita! (Benzmann: Moderne deutsche Lyrik, str. 414—415.)

Ciklus »Tatjana« (18—22) je slaboten po čuvstvu in izrazu. Banalen je verz: ... saj obležiš prej ali slej — (22). Čemu je bilo treba dejstvo »Jaz te ljubim« (23) piko in vprašanjem povedati v pesmi? »Vrtec« (25) ljubko parfemira eksotično ime Jelene Petrovne. Izraz »eksprincesa« spada po mojem v politiko, ne v liriko. Nikakor pa ne morem oprostiti pesniku prozaičnega tradicionalizma: ko sem še mlad, še neizkušen bil, ... ter banalnosti: (odkoder te usode milostljive) prinesla volja je v moj naročaj — in: nežnih čutov prima balerina. V pesmi »Gospa« (27) je vsebina revna, izraz slaboten. Bolno lepa je pesem »Kostum iz črnega baržuna« (28), ki spominja na zapadne dekadente (Wilde). »Na trojki« (29) je enotna, prijazna pesnička z nepri-

čakovanima kontrastoma, ki dajeta vsej pesmi posebno, trpko dehteče ozadje. Vsebina pesmi »Krasne so tvoje telesa črte« je obrabljena, za rudarja duše popolnoma brezpomembna. Preneznatna snov za pesem. Isto velja o »Prošnji« (34). V prejšnji pesmi je prozaičnost verz: Pet let. Še ista, neizpremenjena (30). »Kam greva?« (31) je preslabotna pesem za zbirko. »Tolažba« (33) je siromašna, izraz neobglen. Zasluga druge kitice pa je, da sem se spomnil Ivana Cankarja, da je spesnil »Na klancu« in »Križ na gori« in da nam je do srca pripovedoval o svoji materi... — Kaj naj rečem k verz: in duša brez napak —? V ciklu »Nevesti padlega junaka« (37—39) sta zadnji dve pesmi nepotrebni in samo slabita vtis prve, v kateri se je pesniku posrečilo vzbuditi v nas ritem užaljenih stopinj. V drugi pesmi iz tega cikla te zopet nemilo dirne proza: ... a komaj odšel in z njim četa, — si ga že pozabila. Čez en teden. Ter banalnost: (Pri-segal je nate zaupljiv) in v duši čeden(!). Ne bom se prepiral z modrujočo naivko zlatolasko na str. 49. glede dejstva, da »veselja na tem svetu ni« — trdim pa, da je izraz tega dejstva umetniško slaboten. »Vojščakova pesem« (50) prvič: ni vojščakova, drugič: ni vojščakova pred strahotnim črnim zagrinjalom smrti — ampak je nekaka sentimentalnost in igračkanje z besedami. »Ljudje, molite zame« spominja na Verlaine-ovega »Kasparja«. »Kako boš lepa, draga, — bela in rdeča v črnem! — na Župančiča: ... Vdovica mlada — pristane res ti žalni pajčolan... V pesmi »Pisma« (51) se je primerila pesniku sredi ljubavne raznešenosti nerodnost. Za verzoma: Bog ve, če še kdaj objamem — svojo drago zlatokodro, ... je napisal verz: jaz že nič več ne verjamem — — Pri »Zapuščeni« (52) prva kitica ne spada v pesem, prva dva verza druge kitice sta Župančičeva — pravzaprav bi jaz pustil samo prve tri vrstice tretje kitice, čeprav je tretji verz Gregorčičev. Zadnji verz je proza. V pesmi »Pismo s fronte« je prozaičnost v verzih: a domov nikdo ne sme... — Vedno manj in manj nas mož je... ter tradicionalizem: Živi smo tu pokopani. — Trumoma med nami mro. — Pod vseobsežni naslov »Življenje« (55) je postavil pesnik sličico-resničico, ki bi lahko postala življenje, toda ne brez poglobitve v temni trepet duše in ne brez močnega umetniškega izraza. Šepav je verz: Izteza cvetje roke aromadne. Človek ne dobi vtisa sladkih cvetličnih glav. Čemu »aromatne«? Ali res samo zavoljo rime z »neznatne«? V pesmi »Krist in zlatolaska« (56—57) je nadomestljiv tradicionalizem: Molila

reva je za ljubega, — molila vroče in iskreno... — ter banalnost: da ohraniš sleherne izgube ga... in zopet proza: a na razpotjih ona je zabrela... (Je Gregorčičeva »Dekletova molitev« vse lepša!). »Spomin« (66) je razblinjena, silno neplastična. Ne dobiš niti predstave, niti občutja. Verza: (Na oknu dehtijo ciklame) — ter povešajo glavice miniaturne — kot užaljene dame — učinkujeta komično: droben sopran se objema z debelim basom. In zopet: čemu »miniaturne« — »azurne«, čemu »dame«? Ob »Kesu« (67) vzklíkneš: Je pa že Gregorčičevo »Kesanje« krepkejše in vse bolj plastično, plastično! V pesmi »In skoro bo dan — —« je prvih šest verzov brez vsake moči in poetične izrazitosti. —

Med najlepše pesmi v zbirki prištevam poleg že omenjenih še: »Ura ločitve« (70), »Poznam roko...« (75), ki je fina, virtuosno gibčna, melodijozna. Kako poje n. pr. tretja kitica:

Kot v solncu golobice s svilnim perjem,
plesali so ji prstki nad klavirjem...

»Mesečina« (79) ravno tako vsled svoje zapeljive melodijoznosti. Prvi verz pa je proza in že obrabljen. »Hči noči« (82) vsled svoje opojne melodije, težkega eksotičnega vonja in dražeče zabrisanosti čustva. »Magdalene« (58—59) vsled svoje iskrenosti. Deloma še: »Mračno mladoletje« (46) ter »Tesnobo« je v zraki — —« (63—65).

Dejal sem, da je Golia v splošnem ud artistične struje v Slovencih. V čem se javlja artizem? V do skrajnosti razvitem formalizmu. Artist uporablja formo zaradi forme. Forma mu ni organski, nujen izliv notranjosti. Artistu je vsebina — sredstvo, umetniška oblika — smoter. Največji nemški artist Stephan George piše n. pr. o rimi: »Rima je drago kupljena igra. Če je umetnik dve besedi medsebojno rimal, je zanj ta igra že izrabljena in je ne sme nikoli ali pa redkokdaj ponoviti.« Torej rima zavoljo rime, forma zavoljo forme, umetnost zaradi umetnosti (l'art pour l'art!). Golia rima n. pr. tako-le:

In ti še vedno tam ležiš, a na
razpotjih ona je zabrela,
le njena prošnja neuslišana
še čista Ti drhti sred čela.

Pesnik hoče, da rimamo. Tedaj moramo izgovarjati:

In ti še vedno tam ležišana
razpotjih...

Besede »ležišana« Slovenci ne poznamo. Nima torej nobenega smisla. Je prazen zvok. Toda tudi prazen zvok more izzvati v ušesnih čutnicah ugodje. Na tem principu je zgrajena dosledna artistična pesem. Sijajen zgled imamo v pesmi »O Ester, o Renée« (77).

Utihi je orkester,
godci so se razšli,
o Ester.
In še drhti nekje, in še nekje zveni,
o Ester,
pesem mladih teles ter
vžiga mlado kri.
Moj bog, kako bil je pester
opoj teh zadnjih dni,
o Ester.
(ltd.)

Ko človek čita pesem, nima ne misli, ne čuvstev, le igra ritma in rim mu prijetno draži uho in sili jezik v ponovno čitanje. (Artizem je n. pr. tudi refren, kot »ogromne ptice« v pesmi »Zlatolasa kuga«; ali verza: ... le njena prošnja neuslišana — še čista Ti drhti sred čela v pesmi »Krist in zlatolaska«, ki nimata nobene prave vsebine, a se lepo slišita. Zelo artistična je tudi pesem »Oskrunjena Trnuljčica«). —

Naslovna stran je neokusna. Kaj pravi k temu založništvo?

Anton Vodnik.

Ivan Cankar: **Mimo življenja**. Ljubljana 1920. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Še Grešnik Lenart, in imeli bomo domala ves Cankarjev tekst; kar ostane, je le še dopolnilo monografije. S tem pa tudi preneha vse feljtonistično tapanje, ki se ogiba jedra in celote. Danes bomo morali že vsako delo slediti v celem Cankarju. Ker je pričujoča zbirka dolgo ležala pri založniku, je sodba danes o nji gotovo dokaj lažja in pravičnejša, kot bi bila pred petnajstimi leti, saj nam je tudi Cankar sam mnogo bližji. »Mimo življenja« ne spada sicer med najboljša dela, toda ker je osebna stran v nji tako močno izražena, prištejemo lahko to knjigo k žarišču Cankarjeve osebnosti. In ta nas predvsem zanima.

Ivan Cankar je v vsem svojem bistvu čisto tragična osebnost, katere bistvo je notranji razkol, temelječ na nepremostljivosti volje in moči. Nad vsem njegovim oblikovanjem tišči to spoznanje, je njega nagib in vsebina, pa vzemimo katerokoli knjigo že. To je tisto Cankarjevo bistvo, ki ga ni mogel ali ni hotel do umeti njegov najneusmiljenejši in najboljši kritik, dr. E. Lampe — sicer bi mu bil marsikaj prihranil. Morda je bilo v Lampetu preveč kali demoničnega hotenja, ki ne trpi tragičnih subjektov. Ker tragično spoznanje subjekta stremlje po utežitvi, po redu v sebi in izven sebe, je jasno, da je bila Cankarju kot dionizični naturi satira najuspešnejše orožje. To tvori tudi začetek njegove lastne poti. Iz oddaljenosti ogorčenega človeka motri življenje in ga apostrofira; šele potem, ko je ta svoj posel vsestransko opravil, začne misliti na sintezo in poizkuša tudi sebe polagoma dvigniti do objektivnosti; tu se osebna bol razčisti in ublaži. Tedaj postane njegova beseda razodetje. To pa se je zgodilo zelo pozno. Naša knjiga spada v dobo 1903—1905, v tisti čas, ko je bila njegova satira najbolj sveža in je dozorevala »Kranova kobila«. Ravno v ti dobi ne smemo izpuščati izpred oči Cankarjevega formalnega razvoja. Zunanje vplive naturalizma je bil kmalu po prvih dramah odložil, dasi ga popolnoma ni mogel premagati. »Ob zori« je v slikanju zunanjih dogodkov že odločno segel po simbolizmu. Toda tipajoč v svojo notranjost, je moral dosledno svojemu ustroju simbolizem upostaviti na vsej črti. Razbolela sila je tudi individualne oblike njegove satire potegnili v simbolično sferičnost in jim tako po eni strani dala pečat dobe, ki je ubijala laž in abderitstvo, obenem pa izkušala svojim likom vdihniti življenje preko ene generacije. Odtod je potekel Cankarjev slog, poln vzporejanja, raztegjanja in seganja v ozračje, objemajoče obenem subjekt in svet, življenje in misel obenem. Simbolizem si je tu prodrl s svojim lastnim slogom na vsej črti Cankarjevega dela.